

Professor Horvat och de löntagarstyrda företagen

Professor Branko Horvat har i en artikel [Ekonomisk Debatt nr 5/74] analyserat ineffektiviteten hos nuvarande privatkapitalistiska företag jämförd med vad som skulle bli fallet med löntagarstyrda företag.

Med anledning härav vill jag göra några kritiska reflektioner över hans artikel. När det gäller ineffektiviteten inom det privatkapitalistiska företaget, nämner han att löneförhandlingar och strej-

ker är dyrbara samt tar tid och energi. De som håller på med detta slags arbete skulle enligt honom kunna användas på ett produktivare sätt. Jag uppfattar detta som att han anser att fackföreningsrörelsen skulle vara obehövlig i ett system med löntagarstyrda företag. Jag delar inte denna åsikt på grund av att det säkert kommer att uppstå intressekollissioner mellan löntagarstyrelsen och enskilda medlemmar eller grupper av medlemmar.

De som anser sig felaktigt behandlade skulle ha behov av ett överordnat organ som de kan vända sig till, dvs den fackliga organisationen.

Eftersom Horvat på det makroekonomiska planet påpekar att den primära inkomstfördelningen i en kapitalistisk miljö leder till stora ojämlikheter och att staten måste ingripa med kraftig beskattning, kan jag inte begripa hur han vill avskaffa fackföreningsrörelsen med dess solidariska lönepolitik samtidigt som han anser att samhällsekonomisk ineffektivitet blir följden av att staten hårt beskattar företaget och inkomsttagarna. Många författare som har skrivit om en löntagarstyrd ekonomi tror att inkomstfördelningen i det primära skedet dvs i lönebildningen skulle bli ojämnare än nu. Med Horvats resonemang skulle man sanktionera en sådan politik.

Om man inte är villig att göra detta, finns två alternativ. Det ena är att fackföreningsrörelsen genom centrala och lokala förhandlingar fastställer lönenivån samt att ett fondsystem inrättas för att ta hand om det löneutrymme som inte direkt kommer löntagarna till del i de mest expansiva företagen.

Det andra alternativet i en inkomstutjämnande politik är att fackföreningsrörelsen utgår men staten träder in via skattepolitiken för att utjämna de primära inkomstskillnader som inte har en samhällsekonomiskt positiv effekt. Jag tror inte så mycket på detta andra alternativ eftersom jag anser att fackföreningsrörelsens organisation behövs när det gäller att lösa intressekonflikter beträffande löner, konflikter beträffande andra intresseområden (exempelvis arbetsmiljön för en minoritetsgrupp bland löntagarna), utredningar om lönestrukturen och lämpliga initiativ från statsmakternas sida angående näringspolitiken samt utbildning av och information till löntagare i olika frågor som berör företags- och samhällsekonomi.

Om man bortser från att omotiverade inkomstojämlikheter kan leda till en från samhällets sida inoptimal produktionsinriktning, finns det enligt min mening även andra samhällsekonomiska skäl till varför marknadslönerna bör korrigeras via statens och fackföreningsrörelsens handlande. Företagens utveckling är inte bara av intresse för de lokalt anställda. Från samhällets synpunkt är det viktigt att en viss strukturomvandling sker även om de anställda vid vissa företag inte anser det. Även om de lokalt anställda beslutar sig för att deras

löner skall ligga väsentligt under industrins genomsnitt, beroende på att de inte vill flytta från orten eller övergå till annan verksamhet, kan man från samhällets sida inte acceptera en sådan lönenivå under en längre tid. Folkflertalets välfärdsökning skulle bli mindre än den som de lokalt anställda vid dessa företag erhöLL genom att konservera företagsstrukturen. Dessutom skulle skattebetalarna bli tvungna att subventionera dessa företags anställda eftersom man inte kan låta deras låga lönenivå leda till en välfärdsförsämring i kronor räknat för deras familjemedlemmar. Den felaktiga resursallokeringen skulle på så vis också påskyndas. Statens och kommunens inkomster från de anställda skulle minska, varför staten skulle behöva öka det kommunala utjämningsbidraget till kommuner med låglöne företag, för att den ofentliga servicen skall hållas uppe, och övriga skattebetalare i landet skulle i sin tur få en ökad börda.

Dessutom tror jag att om staten, istället för fackföreningsrörelsen via den solidariska lönepolitiken, skulle genomdriva strukturomvandlingen, skulle löntagarna uppfatta en sådan utveckling som mer negativ än om deras egen organisation stod för den. Jag förstår inte talet om att löntagare som anställda måste förhandla om löner med arbetsgivare som inte är löntagare. Det kommer alltid att finnas en intressemotsättning mellan lokala företag i en bransch och branschföreträdarens intresse av en rationell löne- och företagsstruktur inom branschen. Samma spänning föreligger också mellan branschföreträdarna och de som på riksnivå vill verka för en från samhällets intresse rationell löne-, företags- och branschstruktur. Dessa spänningar måste lösas via förhandlingar. Varför skulle inte löntagare som har att tillgodose intressen på olika nivåer kunna förhandla med varandra? Det gör de ju redan nu inom de fackliga organisationerna.

En annan punkt som jag är kritisk till i Horvats artikel är den där han säger, "att den effektivitet som ligger i en mikroekonomisk organisation endast kan utnyttjas om det makroekonomiska systemet ändras i enlighet med de krav denna ställer". Som exempel tar han upp producentkooperationen i Storbritannien. Ett av skälen till deras misslyckande är enligt Horvat att de hade svårt att få bank- och leverantörskrediter. Jag tror inte löntagarstyrda företag i Sverige skulle misslyckas av denna anledning.

För det första har kooperativa företag

redan nu förbindelser med privata affärsbanker, och de som inte har det skulle säkerligen inte ha något emot sådana kundförbindelser om en kreditbedömning gav vid handen att företaget skulle ha en ljus ekonomisk framtid. Om de privata affärsbankerna mot min förmodan skulle avslå en kredit från ett löntagarstyrt företag på rent politiska grunder, finns det sparbanker, föreningsbanker och offentliga kreditinstitutioner som företagen kan vända sig till.

När det gäller leverantörskrediter, tror jag inte heller att ett vinstorienterat företag skulle tacka nej till en leverans till ett löntagarstyrt företag bara för att det är löntagarstyrt. Om det löntagarstyrda företaget mot min förmodan skulle nekas leverantörskrediter från privata företag, skulle det kanske kunna köpa produkten från redan existerande statliga och kooperativa företag. Det skulle även kunna ersätta behövligen leverantörskredit med en regelrätt bankkredit.

Ett annat skäl till kooperativens misslyckande enligt Horvat är att företagsledarnas lönenivå radikalt minskade och att företagen därför inte kunde få den ledning som vore önskvärt. Jag kan inte se något hinder mot att de löntagarstyrda företagen skulle kunna erbjuda företagsledarna minst lika höga löner som de privata företagen. Om man an-

ser att företagsledaren är så betydelsefull för företagets utveckling, tror jag inte svenska löntagarstyrda företag skulle låta företaget utvecklas dåligt istället för att betala en hög lön till en företagsledare som kan vända utvecklingen. I Sverige skulle dessutom skattepolitiken reducera dessa höga löner avsevärt. Den nominella lönen skulle mera framstå som en symbol för företagsledarens uppskattning i de anställdas ögon.

När det gäller de löntagarstyrda företagens relationer till omvärlden, tror jag inte att de skulle diskrimineras av rent politiska skäl. Utlandet skulle gärna köpa rätt vara till rätt pris oberoende av vilken eller vilka som stod bakom företaget.

Sammanfattningsvis tror jag att effektiviteten som ligger i löntagarstyrda företag även kan utnyttjas om det makroekonomiska systemet inte ändras i Sverige.

Byrådirektör *Sven-Olof Wärnsund*
Bankinspektionen

Referens

Horvat, B., [1974], "Varför har inte arbetarstyrda företag redan slagit ut kapitalistiska?" *Ekonomisk Debatt*, årg 2, nr 5